



Niekoľko poznámok k falšovaniu peňazí

Ing. Dušan Rojek, RNDr. Gabriel Schlosser
Odbor riadenia peňažného obehu, Národná banka Slovenska

Tienistou stránkou hotovostného peňažného obehu sú pokusy falšovateľov peňazí „dávať do obehu“ falzifikáty bankoviek alebo mincí. Falšovanie peňazí je úmyselný trestný čin so sankciami podľa Trestného zákona.¹ Okrem toho si treba uvedomiť, že vzniká aj priama ekonomická škoda, lebo za falzifikáty sa neposkytuje náhrada. Preto je v záujme každého z nás, aby sme poznali naše peniaze, oboznámili sa aspoň so základnými ochrannými prvkami bankoviek a mincí a vedeli, ako overiť pravosť peňazí. V prípade pochybností sa vždy môžeme obrátiť na ktorúkoľvek banku. Základným informáciám o overovaní pravosti eurových bankoviek a mincí sa venuje záverečná časť príspevku. V prvej časti príspevku sú zhrnuté niektoré informácie o stave zadržaných falzifikátov na území Slovenskej republiky v roku 2011, ako aj informácie o poskytovaní náhrad za poškodené platidlá či o spolupráci Národnej banky Slovenska so svojimi partnermi v boji proti falšovaniu peňazí.

V roku 2011 bolo na území Slovenskej republiky zadržaných spolu 7 967 falzifikátov bankoviek a mincí. V porovnaní s rokom 2010 to predstavuje nárast celkového počtu zadržaných falzifikátov o 5 033 kusov, teda o 172 %. Vysoký nárast ovplyvnil najmä prípad z konca roka, keď polícia zadržala 4 745 falzifikátov eurových bankoviek ešte pred ich uvedením do peňažného obehu.

Tab. 1 Vývoj počtu falzifikátov zadržaných v SR (v kusoch) po zavedení eura

Rok	€	SKK	Ostatná cudzia mena	Spolu
2009	2 903	297	267	3 467
2010	2 837	14	83	2 934
2011	7 888	15	64	7 967

Zdroj: NBS.

Z celkového počtu zadržaných falzifikátov bolo 6 339 bankoviek a 1 628 mincí. V Bratislavskom kraji bolo zadržaných viac ako 70 % falzifikátov. Najmenej falzifikátov s podielom 1,5% zadržali v Trenčianskom kraji.

Dve tretiny všetkých falzifikátov zadržala v roku 2011 polícia, pričom pred uvedením do peňažného obehu ich bolo zadržaných až 61 %. V predchádzajúcich rokoch podiel falzifikátov zadržaných pred uvedením do obehu nepresiahol hranicu 10 %. Národná banka Slovenska zadržala 12 % falzifikátov. Väčšinu z nich tvorili falzifikáty mincí. Tri najväčšie obchodné banky spolu zadržali 13 % falzifikátov. Zvyšných 9 % pripadá na ostatné banky, pobočky zahraničných bánk a nebankové subjekty pôsobiace na slovenskom trhu.

V peňažnom obehu bolo zadržaných 1 362 falzifikátov eurových bankoviek, čo predstavuje nárast oproti minulému roku o 7 %. V porovnaní s rokom 2010 stúpol aj počet zadržaných falzifikátov

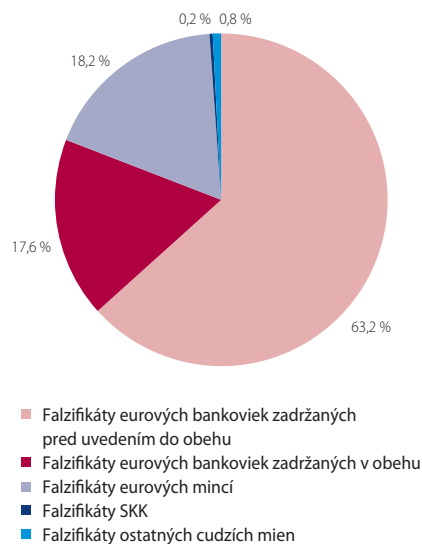
mincí o 219 kusov, teda o 15,5 %. V hodnotenom období opäť klesol počet zadržaných falzifikátov USD a ostatných cudzích mien. V roku 2011 bolo zadržaných len 15 kusov falzifikátov slovenských korún.

FALZIFIKÁTY EUROVÝCH BANKovieK A MINCÍ

Falzifikáty eurových bankoviek

V roku 2011 bolo na území SR zadržaných 6 260 kusov falzifikátov eurových bankoviek v celkovej nominálnej hodnote 1 005 205 €, čo v porovnaní s rokom 2010 predstavuje viac ako štvornásobný nárast. Najviac falzifikátov, 5 214 kusov, poslala NBS polícia, pričom z uvedeného množstva bolo 4 898 kusov zadržaných ešte pred ich uvedením

Graf 1 Percentuálny podiel jednotlivých mien na zadržaných falzifikátoch

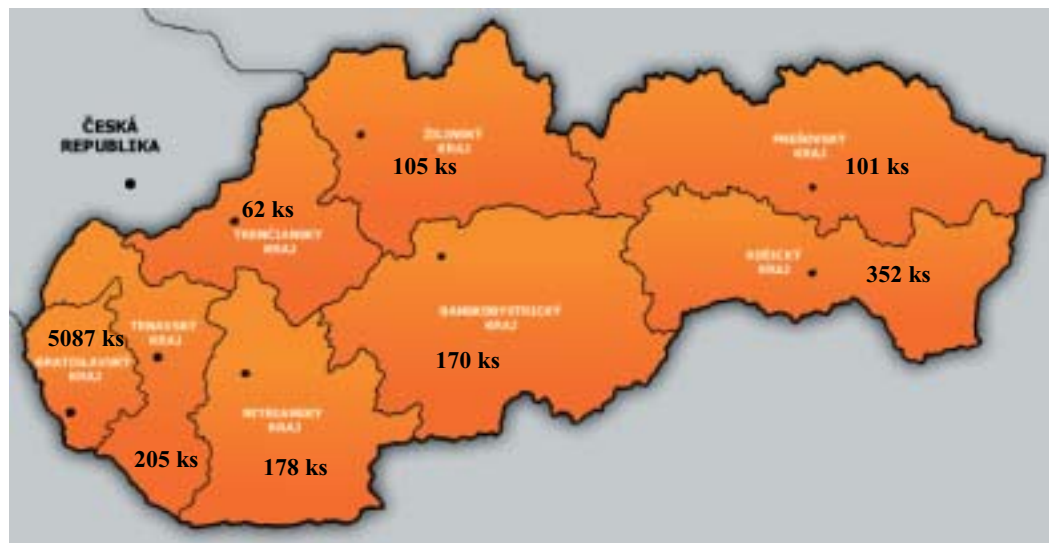


Zdroj: NBS.

¹ Trestný zákon v § 270 Falšovanie, pozmeňovanie a neoprávnená výroba peňazí a cenných papierov hovorí v ods. 1: „Kto sebe alebo inému zadováži falšované, pozmenené alebo neoprávnené vyrobené peniaze alebo cenné papiere alebo kto také peniaze alebo cenné papiere prechováva, potrestá sa odňatím slobody na tri roky až osem rokov.“ Ďalej sa v ods. 2 tohto paragrafu uvádza: „Kto falšuje, pozmení alebo neoprávnené vyrobí peniaze alebo cenné papiere alebo kto falšuje, pozmení alebo neoprávnené vyrobí peniaze alebo cenné papiere v úmysle dať ich ako pravé alebo ako peniaze alebo cenné papiere vyššej hodnoty, alebo kto falšované, pozmenené alebo neoprávnené vyrobené peniaze alebo cenné papiere dá ako pravé, potrestá sa odňatím slobody na sedem rokov až desať rokov.“



Prehľad zadržaných falzifikátov podľa krajov



Zdroj: NBS.

do obehu. Najvýznamnejšou policajnou akciou, čo sa týka počtu zadržaných falzifikátov, bol prípad z konca roka, pri ktorom bolo zadržaných 3 744 kusov falzifikátov 100-eurových a 1 001 kusov falzifikátov 500-eurových bankoviek. Banky a pobočky zahraničných bánk poslali do NBS 742 kusov falzifikátov, 297 kusov falzifikátov poslali spracovatelia bankoviek a mincí a 7 kusov právnické osoby.

Policajný prípad z konca roka ovplyvnil štruktúru zadržaných falzifikátov do takej miery, že v hodnotenom období bol zaznamenaný výrazný nárast falzifikátov vyšších nominálnych hodnôt, t. j. 100 € a 500 €, ktoré spolu tvorili viac ako 80 % z celkového počtu zadržaných falzifikátov. Táto skutočnosť ovplyvnila aj ukazovateľ priemernej nominálnej hodnoty zadržaných falzifikátov.

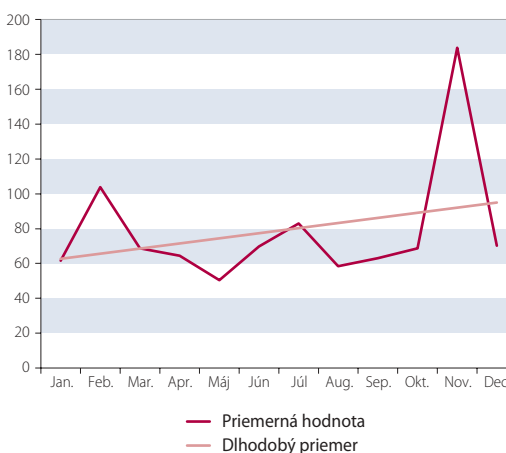
Falzifikáty eurových bankoviek zadržané v peňažnom obehu

V hotovostnom peňažnom obehu bolo zadržaných 1 362 falzifikátov, čo v porovnaní s rokom 2010 predstavuje mierny nárast. Prevažnú časť predstavovali falzifikáty nominálnej hodnoty 50 € (482 ks), ktoré spolu s falzifikátmi bankoviek 20 € (420 ks) a 100 € (305 ks) tvorili takmer 90 % z celkového počtu zadržaných falzifikátov. Okrem falzifikátov bolo zadržaných 36 kusov pozmenených pravých bankoviek, ktoré boli zostavené z rôznych bankoviek tej istej nominálnej hodnoty, a jeden falzifikát zložený z pravej a falošnej 50-eurovej bankovky.

Falzifikáty eurových mincí

Počet falzifikátov eurových mincí zadržaných na území SR stúpol z 1 409 kusov v roku 2010 na 1 628 v roku 2011, čo predstavuje nárast o 15,5 %. Predpokladáme, že trend nárastu počtu zadržaných falošných mincí, ktorý vychádza z prílevu veľkého množstva falzifikátov mincí z okolitých krajín, ako aj postupného zvyšovania kvality strojov

Graf 2 Priemerná nominálna hodnota zadržaných falzifikátov v roku 2011



Zdroj: NBS.

na spracovanie eurových mincí, bude pokračovať aj v nasledujúcich rokoch. Národná banka Slovenska zadržala 889 kusov falzifikátov mincí, čo predstavuje viac ako polovicu z celkového množstva všetkých falzifikátov mincí zadržaných na území SR. Banky a pobočky zahraničných obchodných bánk zadržali 568 kusov a spracovatelia hotovosti zvyšných 171 kusov.

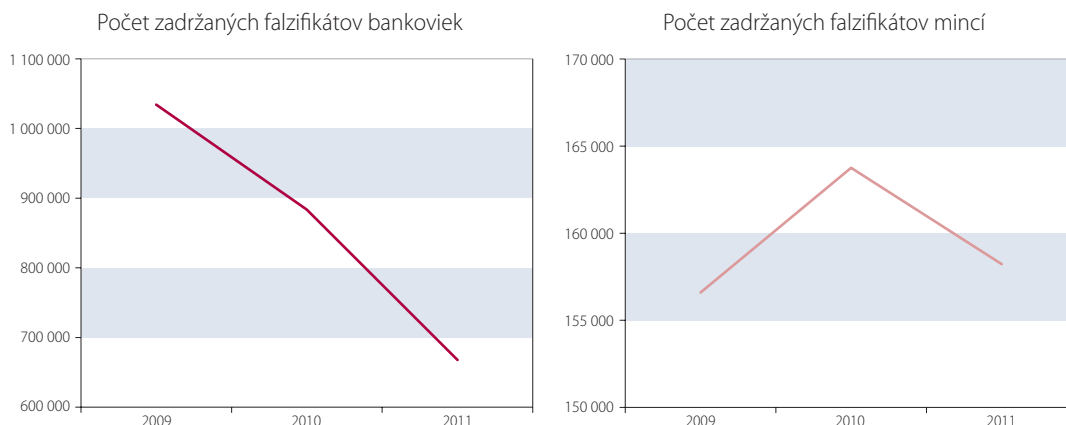
Tab. 2 Štruktúra zadržaných falzifikátov eurových mincí (v ks) v roku 2011

	50 centov	1 €	2 €	Spolu
Počet kusov	348	239	1 041	1 628
%	21,4	14,7	63,9	100

Zdroj: NBS.



Graf 3 Celkový počet zadržaných falzifikátov eurových bankoviek a mincí za posledné tri roky v EÚ



Zdroj: NBS.

Falzifikáty eurových platidiel zadržané v SR a v eurozóne

V eurozóne bolo v roku 2011 zadržaných spolu 825 926 falzifikátov eurových platidiel, čo predstavuje pokles oproti minulému roku o 21 %. Z celkového počtu zadržaných falzifikátov bolo 667 710 bankoviek (81 %) a 158 216 mincí (19 %). Najviac falzifikátov bolo zadržaných v troch väčších západoeurópskych štátoch (spolu 65,7%). Slovensko sa so 7 888 zadržanými falzifikátmi podieľalo na celkovom počte zadržaných falzifikátov jedným percentom. V roku 2011 bolo 88 % falzifikátov zadržaných priamo v obehu. Mesačne bolo v eurozóne zadržaných v priemere viac ako 55 000 falzifikátov bankoviek a viac ako 13 000 falzifikátov mincí.

Euro sa po svojom zavedení v roku 2002 stalo globálnou menou s vplyvom a dosahom aj za hranicami eurozóny, a preto je aj počet celkovo zadržaných falzifikátov v porovnaní s ostatnými svetovými menami vysoký. V roku 2011 bolo viac ako 22 tisíc kusov falzifikátov eurových platidiel zadržaných mimo územia eurozóny.

V roku 2011 pripadalo na jeden milión bankoviek v obehu na území SR 57,9 kusov falzifikátov, pričom v celej eurozóne to bolo 45 kusov falzifikátov bankoviek. Počet zadržaných falzifikátov na jeden milión mincí v obehu v rámci SR (3,9 kusa) je tiež vyšší ako v celej eurozóne (1,6 kusa). Možnosť, že sa fyzické osoby alebo právnické osoby stretnú v rámci obehu s falzifikátom bankovkou alebo mincou je však veľmi nízka.

Z vyššie uvedených čísel vyplýva, že na Slovensku pripadá jeden falzifikát bankovky na približne 17 240 pravých bankoviek. Ak by sme každý deň prijali v hotovostnom peňažnom obehu tri bankovky – čo je veľmi nepravdepodobné – potrebovali by sme až 5 747 dní, teda skoro 15,75 roka na to, aby sa nám do rúk dostal falzifikát. V prípade mincí, ak by sme napríklad prijímali denne 5 kusov mincí, by táto doba presiahla priemerný vek človeka. Aj keď je možnosť stretnúť sa v hotovostnom peňažnom obehu s falzifikátom veľmi nízka, mali by sme venovať dostatočnú pozornosť bankovkám a minciam, ktoré dostávame do rúk.

Tab. 3 Celkový počet zadržaných falzifikátov (v kusoch)

Lokalita	Počet zadržaných falzifikátov	
	bankoviek	mincí
Eurozóna	645 923	157 610
Ostatné štáty EÚ	18 640	97
Štáty mimo EÚ	3 147	509
SPOLU	667 710	158 216

Zdroj: CMS.

V rámci eurozóny tvoria tri stredné nominálne hodnoty (20 €, 50 €, 100 €) spolu 93,2% podiel na všetkých zadržaných falzifikátoch eurových bankoviek. Najvyšší podiel (45,1 %) patrí nominálu 20 €. Vývoj v SR výrazne ovplyvnil prípad z konca roka, keď polícia zadržala 4 745 falzifikátov eurových bankoviek ešte pred ich uvedením do peňažného obehu, pričom väčšinu z nich tvorili falzifikáty bankoviek nominálnych hodnôt 100 € a 500 €. Podiel týchto dvoch nominálnych hodnôt na všetkých zadržaných falzifikátoch eurových bankoviek predstavoval takmer 83 %. Najviac zadržaných falzifikátov bankoviek v SR malo nominálnu hodnotu 100 € (65,5 %).

ECB sleduje aj štatistické údaje počtu falzifikátov na 1000 obyvateľov daného štátu. Tieto hodnoty sú možno zaujímavé, ale poskytujú úplne iný pohľad na skutočnosť: v tejto štatistike má najvyšší podiel počtu zadržaných falzifikátov eurových bankoviek na tisíc obyvateľov (tak ako aj v predošlých rokoch) Malta (3,7), hoci v absolútnom počte falzifikátov je na poslednom mieste v rámci EÚ. Najnižší podiel bol zaznamenaný v Estónsku (0,2). Slovensko sa s počtom 1,2 kusa falzifikátu na 1 000 obyvateľov radí tesne pod priemer zaznamenaný v roku 2011.

FALZIFIKÁTY SLOVENSKÝCH KORÚN

V NBS bolo zadržaných spolu 15 kusov falzifikátov slovenských bankoviek v celkovej hodnote 12 300 Sk (v protihodnote 408 €). Boli to falzifikáty nominálnych hodnôt 50, 100, 200, 500, 1000



Tab. 4 Počet zadržaných falzifikátov na milión eurových bankoviek a mincí v obehu

	Eurové bankovky	Eurové mince
Eurozóna		
Peňažný obeh (v tis. ks)	14 442 844	95 559 567
Počet zadržaných falzifikátov (v ks)	645 923	157 610
Slovenská republika		
Peňažný obeh (v tis. ks)	108 058	419 865
Počet zadržaných falzifikátov (v ks)	6 260	1 628
HMÚ – Počet falzifikátov na 1 milión bankoviek a mincí v obehu	45	1,6
SVK – Počet falzifikátov na 1 milión bankoviek a mincí v obehu	57,96	3,9

Zdroj: CMS, CIS2.

a 5000Sk, vyrobené na farebnom reprografickom zariadení pracujúcom na báze atramentovej tlače (13 kusov) a laserovej reprodukcie (2 kusy).

FALZIFIKÁTY CUDZÍCH MIEN

V roku 2011 bolo zadržaných 38 falzifikátov USD rôznych nominálnych hodnôt (od 30 predkladateľov), ktorých celková protihodnota predstavovala 2 797,74 €, o 24% menej ako v roku 2010. Najväčší výskyt falzifikátov bol zaznamenaný v Bratislavskom kraji, kde v 14 prípadoch bolo zadržaných 18 falzifikátov. Banky a pobočky zahraničných bánk zadržali 25 falzifikátov USD a polícia 13 falzifikátov (všetky boli zadržané v obehu).

Čo sa týka falzifikátov ostatných cudzích mien, celkovo bolo zadržaných 26 kusov, ktorých protihodnota by bola 584 €. Najväčší podiel tvorili falzifikáty GBP v počte 21 kusov. Výskyt ostatných mien bol sporadický: CZK štyri kusy a HUF jeden kus. Všetky falzifikáty boli podľa ich kvality zhotovenia zaradené do nižších stupňov, 7 falzifikátov bolo vyhotovených ofsetom, 18 digitálnou tlačou. Jeden falzifikát bol vytlačený striekanou tlačou a nemal napodobnené žiadne ochranné prvky.

POŠKODENÉ PLATIDLÁ

Poškodené eurové bankovky

V roku 2011 NBS dostala na overenie a výmenu 22 052 eurových bankoviek v celkovej nominálnej hodnote 1 161 310,00 €. Vyplatená náhrada za ne predstavovala sumu 1 156 782,50 €, teda 99,6% nominálnej hodnoty. V porovnaní s rokom 2010 vyplátila NBS dvojnásobne vyššie náhrady za poškodené eurové bankovky.

Z celkového počtu prijatých bankoviek bolo 84 % bankoviek poškodených bezpečnostnou farbou. Zvyšných 16% tvorili poškodené alebo necelé bankovky poslané na výmenu zväčša fyzickými osobami, pričom najčastejšie mali tieto bankovky poškodenú UV ochranu.

V roku 2011 banky a pobočky zahraničných bánk poslali na overenie a výmenu v 51 prípadoch 18 601 eurových bankoviek poškodených bezpečnostnou farbou. Celková nominálna hodnota týchto bankoviek predstavovala sumu

667 450,00 €. Poplatky za výmenu bankoviek poškodených bezpečnostnou farbou boli účtované v 25 prípadoch v celkovej sume 1 257,50 €, takže konečná vyplatená náhrada predstavovala sumu 666 192,50 €, o 164 651 € viac ako v roku 2010.

Výmena necelých eurových bankoviek sa riadi čl. 3 ods. 1 rozhodnutia ECB/2003/4 z 20. marca 2003 o nominálnych hodnotách, špecifikáciách, reprodukcii, výmene a sťahovaní eurobankoviek z obehu. Na základe tohto rozhodnutia sa náhrada v plnej výške nominálnej hodnoty poskytuje len v prípade, ak žiadateľ predloží viac ako 50% eurovej bankovky. Ak predloží menšiu časť, musí dôveryhodne dokázať, že chýbajúce časti boli zničené. Fyzické a právnické osoby predložili spolu 3 386 poškodených alebo necelých bankoviek, za ktoré bola poskytnutá náhrada vo výške 490 590,00 €. V roku 2011 boli v 65 prípadoch bankovky v celkovej nominálnej hodnote 3 270 € odobraté bez poskytnutia náhrady, čo predstavuje 0,3 % podiel na celkovom množstve predložených poškodených bankoviek.

Poškodené eurové mince

V roku 2011 bolo so žiadosťou o poskytnutie náhrady predložených 718 kusov poškodených mincí. Celková nominálna hodnota predkladaných poškodených mincí bola 793,90 € a bola za ne vyplatená náhrada v celkovej výške 736,50 €.

V jednom prípade sa uskutočnila výmena mincí poškodených bezpečnostnou farbou peňažnému ústavu, keď k poškodeniu došlo pri neopatrnej manipulácii so zariadením na ochranu hotovosti proti krádeži. Počet takto poškodených mincí bol 141 kusov a celková nominálna hodnota predstavovala sumu 69,20 €. V roku 2011 boli odobraté poškodené mince bez poskytnutia náhrady v počte 47 kusov a v celkovej nominálnej hodnote 57,40 €. Za predložené poškodené platidlá, vzhľadom na povahu poškodenia, nebolo možné poskytnúť náhradu v zmysle vyhlášky NBS č. 607/2008 Z. z.

Poškodené slovenské platidlá

V roku 2011 predložilo 30 žiadateľov poškodené bankovky so žiadosťou o vykonanie expertízy a vymeranie náhrady. Celková nominálna hodnota



Tab. 5 Počet štátov rozdelených podľa kontinentov, od ktorých NBS eviduje prijaté vzory

Kontinent	Prijaté vzory			
	Bankovky		Mince	
	Počet štátov	Počet kusov vzorov	Počet štátov	Počet kusov vzorov
Európa	44	967	27	974
Afrika	28	297	9	92
Amerika	29	448	12	160
Austrália a Oceánia	6	72	3	19
Ázia	38	868	17	267
Spolu	145	2 652	68	1 512

Zdroj: NBS.

ta predkladaných poškodených bankoviek bola 21 170 Sk (702,72 €) a náhrada bola vyplatená vo výške 17 100 Sk (567,62 €), t. j. 80 % nominálnej hodnoty.

SPOLUPRÁCA SO ZAHRANIČNÝMI EMISNÝMI BANKAMI

Dôležitou súčasťou pri overovaní pravosti platidiel sú aj informácie o nových vzoroch platidiel či použitých ochranných prvkoch. NBS eviduje k 31. decembru 2011 vzory bankoviek a mincí od 145 emisných bánk: spolu 2 652 vzorov bankoviek a 1 512 vzorov mincí. Oproti roku 2010 pribudlo 24 vzorov bankoviek a 55 vzorov mincí.

SPOLUPRÁCA S BANKAMI, Pobočkami ZAHRANIČNÝCH BÁNK A S ORGÁNMI ČINNÝMI V TRESTNOM KONANÍ

Zamestnanci oddelenia prípravy a analýzy platidiel Národnej banky Slovenska vyškolili v roku 2011 zamestnancov jedného retailového reťazca, v odvodoch ktorého bol zaznamenaný zvýšený výskyt zadržaných falzifikátov. Po vyškolení sa počet zadržaných falzifikátov radikálne znížil. Poskytli tiež odborné školenia pre Obchodnú akadémiu so zameraním na bankovníctvo, pre stredné odborné školy ekonomické a gymnáziá, pre seniorov klubu dôchodcov a mnohých ďalších účastníkov, ktorí požiadali NBS o uskutočnenie odborného školenia o overovaní pravosti eurových platidiel. Falšovanie a pozmeňovanie platidiel je veľmi závažná trestná činnosť, preto je dôležitá a nevyhnutná spolupráca a výmena informácií so zahraničnými emisnými bankami, Európskou centrálnou bankou, orgánmi činnými v trestnom konaní, súdmi, Europolom a Interpolom, aby objasnenosť prípadov falšovania a pozmeňovania platidiel mala zvyšujúcu tendenciu.

NIEKOĽKO INFORMÁCIÍ O OVEROVANÍ PRAVOSTI PEŇAZÍ

Ak vychádzame z predpokladu, že každý z nás zodpovedá za pravosť bankoviek a mincí vo svojej peňaženke, je samozrejmé, že by každý z nás mal mať aspoň základné informácie o ochranných prvkoch bankoviek a mincí a mal by vedieť

overiť pravosť platidiel. V prípade pochybností má každý z nás právo odmietnuť v hotovostnom platobnom styku prijať akúkoľvek podozrivú bankovku alebo mincu a tak sa vyhnúť prípadnému prijatiu falzifikátu bankovky a mince. V prípade pochybností o pravosti bankoviek a mincí, ktoré vlastníme, sa môžeme obrátiť na ktorúkoľvek banku. Pri základnom overovaní neopotrebovujeme žiadne špeciálne zariadenia. Stačí, ak si bankovky overíme hmatom, pohľadom a naklonením. Najzákladnejším ochranným prvkom je nominálna hodnota bankovky.² Preto by sme mali poznať 7 nominálnych hodnôt eurových bankoviek a 8 nominálnych hodnôt eurových mincí. Medzi ochranné prvky patrí aj základná alebo prevládajúca farba každej bankovky, jej rozmer a architektonický štýl hlavného motívu – mostu a okien. Ďalším ochranným prvkom je vlastný bankovkový papier, ktorý je vyrobený z bavlny. Väčšina falzifikátov je vyrobená na bežnom kancelárskom (drevitom) papieri. Pri pohľade proti svetlu môžeme na bankovke skontrolovať vodoznak, ochranný prúžok a súťažovú značku. Bruškami prstov môžeme na lícnej strane eurových bankoviek nahmatať vystupujúci reliéf písmen tvoriacich skratku ECB v rôznych jazykoch vytlačených hĺbkotlačou. Pri sklápaní eurových bankoviek vo výške očí môžeme na lícnej strane overiť pravosť holografického prúžku (5, 10, 20 €) alebo holografického medailónu (50, 100, 200, 500 €) a na rubovej strane prítomnosť striebristého pruhu (bankovky 5, 10, 20 €) alebo hodnotového čísla vytlačeného opticky premenlivou farbou (bankovky 50, 100, 200, 500 €). Aj pri minciach je dobré poznať nominálnu hodnotu, tvar mincí alebo vyhotovenie ich hrán. Okrem týchto niekoľkých ochranných prvkov existujú mnohé ďalšie, pri overovaní niektorých z nich však už potrebujeme rôzne technické pomôcky, ako je lupa či mikroskop, UV lampa alebo magnet na zisťovanie magnetizmu mincí. Ďalšie podrobnosti o eurových bankovkách a eurových minciach, o ochranných prvkoch a ďalšie zaujímavosti sa dajú získať na internetovej stránke NBS alebo ECB: www.nbs.sk a www.ecb.int, prípadne v rôznych informačných materiáloch, ktoré vydala NBS alebo ECB.

² V EÚ sa falšovateľom podarilo „dať do obehu“ falzifikáty eurových bankoviek v neexistujúcich nominálnych hodnotách, napr. „0“, „300“ alebo „2000“.

Použitá literatúra:

1. Správa o falzifikátoch zadržaných na území Slovenskej republiky za rok 2011.
2. Informačné materiály NBS a ECB.
3. www.nbs.sk
4. www.ecb.int